

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

**АРХЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
2015**

КИЇВ * 2016

УДК 904(477)
ББК Т4(4УКР)2/4я43
А-87

Головний редактор
БОЛТРИК Юрій Вікторович, канд. іст. наук

Редакційна колегія
БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, д-р іст. наук
ГОРБАНЕНКО Сергій Анатолійович, канд. іст. наук
ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, д-р іст. наук, проф.
ІВАКІН Гліб Юрійович, член-кореспондент НАН України, проф.
КРИЖИЦЬКИЙ Сергій Дмитрович, член-кореспондент НАН України
КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, канд. іст. наук
МОЦЯ Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.
ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, д-р іст. наук, проф.
ПОТЕХІНА Інна Дмитрівна, канд. іст. наук
СКОРИЙ Сергій Анатолійович, д-р іст. наук, проф.
СУПРУНЕНКО Олександр Борисович, канд. іст. наук
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, д-р іст. наук, проф.
ЧАБАЙ Віктор Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

*Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України*

Прийом матеріалів:
Польовий комітет ІА НАН України
просп. Героїв Сталінграда, 12
м. Київ 04210
тел. (044) 254-11-37, 254-11-66
факс (044) 418-33-06

*Виходить за підтримки
ВГО «Співка археологів України»*

А-87 Археологічні дослідження в Україні 2015. — К.: Стародавній Світ, 2016. — 272 с.
ISBN 978-966-2608-32-8

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

УДК 904(477)
ББК Т4(4УКР)2/4я43

В оформленні обкладинки використано фото городища Червоний Маяк на Херсонщині і знахідок із нього; фото О.С. Дзюладзе

ISBN 978-966-2608-32-8

© Інститут археології НАН України, 2016
© Автори статей, 2016

Редактор: І.В. Черновол; оформлення обкладинки: А.В. Панікарський; верстка: С.А. Горбаненко

ПП «Видавництво «Стародавній Світ»
тел.: (044) 599-34-43
e-mail: books@ancientry.org
www.ancientry.org

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3991 від 24.02.2011 р.

Підписано до друку 16.12.2016 р. Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Ум. друк. арк. 32,3.
Тираж 300 прим. Зам. № 16-12.

ЗМІСТ

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ	
БОЛТРИК Ю.В., ІГНАЧАК М., ЛІФАНТІЙ О.В., ШЕЛЕХАНЬ О.В. Дослідження Северинівського городища	7
РУДЬ В.С., ФЕДОРОВ С.С., ЗАЙЦЕВА О.В. Розвідки пам'яток трипільської культури на півдні Вінниччини	10
СЛЕСАРЄВ Є., ГОРДІЄНКО Р. Розвідки поблизу с. Северинівка	13
ЧЕРНОВОЛ Д.К., КОРВІН-ПІОТРОВСЬКИЙ А.О., РАДОМСЬКИЙ І.С., ПИВОВАРОВА Ю.С. Розкопки ранньотрипільського поселення Бернашівка	15
ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ	
БАЮК В.Г. Археологічні роботи в Державному історико-культурному заповіднику м. Луцька ..	17
ВЕРБА Т. Розвідки в с. Хорохорин	19
МАЗУРИК Ю. Човен-довбанка з річки Турія на Волині	20
МАЗУРИК Ю., ХОМИЧ П. Знахідка човна-довбанка на річці Стир на Волині	24
ТЕЛІЖЕНКО С.А., МАНЬКО В.О., ВЕСЕЛЬСЬКИЙ А.П. Дослідження на Волині	25
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ	
РОМАШКО В.А. (†) Археологічні розвідки порожистої частини Дніпра	28
РОМАШКО О.В. Археологічні розвідки у пониззі Самари	29
ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	
ГОЛУБЄВА І.В., ГОЛУБЄВ А.М. Розвідки у Слоб'янському районі	30
ГОРБОВ В.М., БОЖКО Р.П., УСАЧУК А.М. Дослідження на території м. Маріуполя	31
ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ	
ПАВЛЕНКО С.В. Розвідки в околицях Коростеня	33
ПЕТРАУСКАС А.В., ІВАКІН В.Г., БІБІКОВ Д.В., ПАВЛЕНКО С.В. Дослідження середньовічного кургану біля м. Олевськ	34
ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ	
КОТИГОРОШКО В.Г., МОЙЖЕС В.В. Дослідження Малокопанського комплексу	37
ПРОХНЕНКО І.А. Дослідження Королівського замку Нялаб	38
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ	
АНДРУХ С.І., ТОЩЕВ Г.М., ТОЩЕВ А.Г. Дослідження на Мамай-горі	42
АНТОНОВ А.Л. Роботи експедиційного загону Запорізького обласного краєзнавчого музею	43
ГОЛИК А.А. Підсумки розвідки у Бердянському районі	43
ДЖОС В.С. Дослідження поселення Кам'яна Могила II у Північному Приазов'ї	44
ДРОВОСЕКОВА О.В. Розкопки на території історико-архітектурного музею-заповідника «Садиба Попова»	45
ЄЛЬНИКОВ М.В. Дослідження золотоординського поселення «Мечеть-Могила»	48
ЗВІЛНСЬКИЙ С.О. Археологічні експертизи в Запорізькій області	50
ПАПАНОВА В.А., ТОЩЕВ Г.М., ГОЛИК А.А. Розкопки курганного могильника № 2701 біля с. Дмитрівка	52
ТОЩЕВ Г.М., АНДРУХ С.І. Розкопки двох курганів над Білозерським лиманом	53
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ	
МАКАРОВИЧ П.К., БОЛТРИК Ю.В., РУДЬ В.С., КОЧКІН І.Т. Пошуки курганних груп комарівської культури у Верхньому Подністров'ї	54
М. КИЇВ	
КОЗЛОВСЬКИЙ А.О., КРИЖАНОВСЬКИЙ В.О. Дослідження по вул. Олегівській у м. Києві	56
КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ	
БІБІКОВ Д.В. Розвідки на острові Вальківський у Вишгороді	58
ГОТУН І.А., ГОРБАНЕНКО С.А., ПЕТРАУСКАС А.В., ШАХРАЙ Д.О. Середньовічні сільськогосподарські знаряддя з околиць Боярки та контекст їхньої фіксації	59
ГОТУН І.А., НЕПОМ'ЯЩИХ В.Ю., ШАХРАЙ Д.О. Обстеження багатопарового поселення в Крюківщині	61
ГОТУН І.А., СУХОНОС А.М., КАЗИМІР О.М., СИНИЦЯ Є.В., ГУНЬ М.О. Середньовічне селище Ходосівка-Рославське за результатами робіт 2015 р.	62
ІВАКІН В.Г., БІБІКОВ Д.В. Археологічні дослідження посаду давньоруського Вишгорода	64
ІВАКІН В.Г., ПОЧИНОК Е.Ю., КОЗЮБА В.К. Розвідки в Іванківському районі	66
КАЗИМІР О.М., ГОТУН І.А., БАБЕНКО Р.В., СИНИЦЯ Є.В., НЕПОМ'ЯЩИХ В.Ю., ШАХРАЙ Д.О., ГУНЬ М.О., ЛОЗНИЦЯ Т.В. Вивчення північної частини Софіївсько-Борщагівського поселення ..	67
КАЗИМІР О.М., ГОТУН І.А., БАБЕНКО Р.В., ШАХРАЙ Д.О., ГУНЬ М.О., ЛОЗНИЦЯ Т.В. Дослідження прибережної смуги середньовічного селища в Софіївській Борщагівці	71
КАЗИМІР О.М., ГОТУН І.А., СИНИЦЯ Є.В., СИНИЦЯ М.Є., БАБЕНКО Р.В., ШАХРАЙ Д.О. ранньослов'янська пам'ятка в околицях Києва ..	73
МИЛАШЕВСЬКИЙ О.С. Дослідження в околицях с. Пилипча	75
НЕПОМ'ЯЩИХ В.Ю. Науково-рятувальні роботи в с. Білогородка	76

ПЕТРАУСКАС А.В., БОНДАР К.М., ГОТУН І.А., СЕРГІЙЧУК Л.В. Дослідження у Ржищеві	76	БУЙСЬКИХ А.В., НОВІЧЕНКОВА М.В. Дослідження на території Римської цитаделі Ольвії . . .	115
ПЕТРАУСКАС А.В., КИРИЛЕНКО О.С., ІВАКІН В.Г., ЗОЦЕНКО І.В., ПЕРЕВЕРЗЄВ С.В., ОСАДЧИЙ Р.М. Науково-рятивні дослідження на багатошаровому об'єкті Гатне 2	77	БУЙСЬКИХ А.В., ХМЕЛЕВСЬКИЙ Д.М. Дослідження північного оборонного комплексу римської цитаделі в Ольвії	116
ТЕТЕРЯ Д.А., ТОВКАЙЛО М.Т. Дослідження ґрунтового могильника давньоруської доби на східній околиці Переяслава	78	ГОРБЕНКО К.В. Дослідження укріпленого поселення Дикий Сад	118
ЧМІЛЬ Л.В., ОЛЕНИЧ А.М. Розкопки багатошарового поселення Іванків 3 в Іванківському районі	80	ІВЧЕНКО А.В. Роботи на некрополі Ольвії	121
КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ		КРУТІЛОВ В.В., СМІРНОВ О.І. Розкопки античного поселення Борисфен (ділянка «Т»)	122
ЗАЛІЗНЯК Л.Л., КУХАРЧУК Ю.В., ШЕВЧЕНКО Т.О., ВЕТРОВ Д.О., ХОПТИНЕЦЬ І.М. Розкопки палеолітичних стоянок Андріївка 4 та Троянове 4В біля м. Новомиргород	81	КРУТІЛОВ В.В., ЧИСТОВ Д.Є. Роботи експедиції Державного Ермітажу на острові Березань	123
ЗАЛІЗНЯК Л.Л., НЕЗДОЛІЙ О.І. Дослідження палеолітичної стоянки Коробчине-курган	84	ФОМЕНКО В.М., ТОВКАЙЛО М.Т., ДЯЧЕНКО М.А., ТРЕБУХ О.О. Розкопки багатошарових пам'яток Гард і Лідина Балка	125
ОРЛИК О.П. Результати археологічних розвідок на Кіровоградщині	88	ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ	
СОБЧУК В., НЕБІА М., РУДЬ В., ТИХИЙ В. Розвідки у правобережній частині басейну середньої течії р. Синюха у 2014 р.	90	КЮСАК Д.В. Роботи на комплексі пам'яток «Кам'яне-Завалля»	127
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ		ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ	
БАНДРІВСЬКИЙ М., ГАВІНСЬКИЙ А., ОПРИСК В. Рятівні розкопки у Винниках біля Львова	92	ЖАРОВ Г.В., ЛИСЕНКО С.Д. Дослідження пам'яток доби бронзи у Полтавській області	129
БЛАС Н., ГАВІНСЬКИЙ А., ОПРИСК В. Розвідки у м. Винники та Пустомитівському районі	94	ЗАДНІКОВ С.А. Роботи на Східному укріпленні Більського городища	131
ВОЙЦЕЩУК Н., ОСАУЛЬЧУК О., НОВІЦЬКИЙ Р., НОВІЦЬКИЙ Т., КОНОНЕНКО О. Розвідки на Мостищині	95	ЗАДНІКОВ С.А., КОРОСТ І.І., ПРИЙМАК В.В., ГОПКАЛО О.В. Розвідки на території Більського археологічного комплексу	132
ВОЙЦЕЩУК Н., ОСАУЛЬЧУК О., ЧОПЕК С., ТРИБАЛА-ЗАВІСЛЯК К., БОБАК Д. Дослідження на Львівщині	96	МИРОНЕНКО К.М., СУПРУНЕНКО О.Б., СИДОРЕНКО О.В. Обстеження у місті Лубни	135
ГАВІНСЬКИЙ А. Розкопки поселення маліцької культури доби енеоліту Ставчани Х	97	МОГИЛОВ О.Д., ПАНЧЕНКО К.І. Розвідки на поселеннях Більського городища	137
ОСАУЛЬЧУК О.М., СІЛАЄВ О.М. Рятівні дослідження на багатошаровому поселенні Ременів 1 (ур. Бишів)	99	МОГИЛОВ О.Д., СКОРИЙ С.А., ПАНЧЕНКО К.І., РОМАШКО О.В., КРАВЧЕНКО О.М. Роботи на Більському городищі	139
ОСАУЛЬЧУК О., СІЛАЄВ О., САЛО Б., НАЗАР І. Дослідження на поселенні Старий Яричів 3	101	ПУГОЛОВ О.Ю., ВОЛОДАРЕЦЬ-УРБАНОВИЧ Я.В. Дослідження Глинського археологічного комплексу	141
СІЛАЄВ О., САЛО Б., БЛАС Н., КОНОПЛЯ В. Нові відкриття на Львівщині	103	РЕЙДА Р.М., ГЕЙКО А.В., САПЕГІН С.В. Розкопки Шишацького могильника	143
ФИЛИПЧУК А.М. Роботи у північній частині Плісненського археологічного комплексу в 2015 р.	105	СУПРУНЕНКО О.Б. Ґрунтовий некрополь скіфського часу в Полтаві	144
ФИЛИПЧУК М.А. Короткі підсумки робіт у південній частині Плісненського археологічного комплексу	105	СУПРУНЕНКО О.Б., КОВЕРКО А.В. Пам'ятки археології території Солоницької сільської ради Козельщинського району	146
ШНІЦАР М.Г., ПІДКОВИЧ А.Я., ТКАЧ Є.С. Дослідження по вул. Лева, 2 у м. Львові	106	СУПРУНЕНКО О.Б., КОРОСТ І.І., ШАПОРДА О.М. Роботи в ур. Перемірки у Більську	148
ШНІЦАР М.Г., ТКАЧ Є.С. Дослідження по вул. Весела, 5 у м. Львові	107	ШАПОРДА О.М., КОРОСТ І.І. Розвідки у Більському мікрореґіоні	149
МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ		ШЕРСТЮК В.В. Розвідки в Полтавській області	152
БІЛЯЄВА С.О., ІЄВЛЕВ М.М., ФІАЛКО О.Є., ЧУБЕНКО О.В. Роботи Південної Середньовічної експедиції в Очаківському районі	111	ШЕРСТЮК В.В. Розкопки Манжелійського городища	154
БУЙСЬКИХ А.В., КУЗЬМІШЕВ О.Г., ФОРНАСЬ Є.І. Дослідження ольвійського передмістя біля Західних воріт	114	ШРАМКО І.Б. Дослідження Західного Більського городища	156
РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ			
		ВОЙТЮК О. Роботи в Радивилівському та Рівненському районах у 2014 р.	157
		ВОЙТЮК О. Розвідки на Рівненщині	159
		ПЕТРАУСКАС О.В., ПАНКАРСЬКИЙ А.В., МИЛАШЕВСЬКИЙ О.С., ДІДЕНКО С.В., СЕРГЄЄВА М.С. Матеріали археологічних досліджень	

об'єкту 3 вельбарської культури на поселенні Хрінники 1	160	ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ	
ПРИЩЕПА Б.А., ВОЙТЮК О.П., ЧЕКУРКОВ В.С. Розкопки в Пересопниці	164	КОРВІН-ПІОТРОВСЬКИЙ О.Г., ПІЧКУР Є.В., ЧА-БАНЮК В.В., ШАТІЛО Л.О. Роботи Трипільської експедиції	201
ПРИЩЕПА Б.А., ХАРКОВЕЦЬ Ю.І., ВОЙТЮК О.П., КОЖУШКО О.К. Дослідження на Рівненщині	167	КУШТАН Д.П., ОВЧИННИКОВ Е.В. Дослідження пам'яток в околицях с. Водяники Звенигородського району	204
ПШЕНИЧНИЙ Ю., ХАРКОВЕЦЬ Ю. Дослідження городища-замчища у Дубні	168	МАГОМЕДОВ Б.В., ДІДЕНКО С.В., МИЛАШЕВСЬКИЙ О.С. Могильник черняхівської культури Легедзине	207
ТЕСЛЕНКО Д.Л., СЕМЕЛЯК О.І. Дослідження у центрі історичного Острога	170	ПРЯДКО О.О. Розвідки на території Золотоніського району Черкаської області	208
СУМСЬКА ОБЛАСТЬ		ШИДЛОВСЬКИЙ П.С., ПЕАН СТ., ЕЗАРТС П., ЛИЗУН О.М. Дослідження зони активної господарської діяльності першого ГПК Межирицької стоянки	210
ГРЕЧКО Д.С., БЕРЕСТ Ю.М., КОРОТЯ О.В., ОСАДЧИЙ Є.М. Розвідки на території Сумської області	172	ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	
ЖАРОВ Г.В., ЛИСЕНКО С.Д. Дослідження пам'яток доби бронзи у Сумській області	175	ІЛЬКІВ М.В., ПИВОВАРОВ С.В., КАЛІНІЧЕНКО В.А. Розвідкові дослідження на території Чернівецької області	214
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Р.В., ЖАРОВ Г.В., ЖАРОВА Т.М., ШУЛЬГА О.С. Дослідження Лівобережної комплексної експедиції	176	ІЛЬКІВ М.В., ПИВОВАРОВ С.В., МИХАЙЛИНА Л.П., КАЛІНІЧЕНКО В.А. Дослідження Хотинської фортеці	216
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ		ПЕТРАУСКАС О.В., АВРАМЕНКО М.О. Дослідження могильника черняхівської культури «Комарів 1»	218
СИТНИК О., КОРОПЕЦЬКИЙ Р. Геостратиграфічні дослідження стоянки Пронятин	178	ПЕТРАУСКАС О.В., КОВАЛЬ О.А., ШИШКІН Р.Г. Дослідження поселення черняхівської культури біля с. Комарів	219
ЯГОДИНСЬКА М., ІЛЬЧИШИН В. Дослідження біля с. Кордишів	180	ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ	
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ		БОНДАР О.М. Дослідження на території с. Малий Листвен	220
АКСЬОНОВ В.С. Дослідження верхньо-салтівського катакомбного могильника	181	ВЕРЕМЕЙЧИК О.М., БОНДАР О.М. Дослідження Любецької експедиції	223
КОЛОДА В.В. Дослідження поблизу с. Мохнач ..	183	ЖАРОВ Г.В., ЛИСЕНКО С.Д. Дослідження пам'яток доби бронзи у Чернігівській області ...	225
ЛЮБИЧЕВ М.В., ШУЛЬТЦЕ Е., ВАРАЧОВА К.Г., ФЛАТОВ Д.О. Дослідження пам'яток пізньоримського часу біля с. Війтенки	184	КЕДУН І.С., ПАРХОМЕНКО О.Г. Дослідження поселення Магерки I	227
МИЗГІН К.В., ЛЮБИЧЕВ М.В. Дослідження могильника черняхівської культури біля смт Зачепилівка	185	СИТИЙ Ю.М., МЕЗЕНЦЕВ В.І. Дослідження в Батурині	229
ОКАТЕНКО В.М., ГОЛУБЄВА І.В. Рятівні дослідження Харківської фортеці	187	СКОРОХОД В.М., КАПУСТІН К.М., СИТА Л.Ф., ТЕРЕЩЕНКО О.В. Дослідження на посаді Виповзівського городища	229
ОКАТЕНКО В.М., ГОЛУБЄВ А.М., ГОЛУБЄВА І.В. Наукові експертизи і розвідки у м. Харкові та Харківській області	188	СКОРОХОД В.М., МОЦЯ О.П., ЖИГОЛА В.С. Роботи на Виповзівському городищі	231
ПЕЛЯШЕНКО К.Ю. Розкопки Циркунівського городища	189	ЧЕРНЕНКО О.Є., КЕДУН І.С., КРАВЧЕНКО Р.М. Дослідження в Новгороді-Сіверському	232
СНІЖКО І.А., БАБЕНКО Л.І. Нові місцезнаходження кам'яного віку на Харківщині	191	ЧЕРНЕНКО О.Є., ЛУЦЕНКО Р.М., КРАВЧЕНКО Р.А. Роботи на території Мезинського національного природного парку	234
ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ		ЧЕРНЕНКО О.Є., НОВИК Т.Г., МІХЕЄНКО К.М. Архітектурно-археологічні дослідження Іллінської церкви у Чернігові	236
СИМОНЕНКО О.В., СІКОЗА Д.М., ДЗНЕЛАЗЕ О.С. Дослідження пізньоскіфського могильника Червоний Маяк і городища Львове	194	ЧЕРНЕНКО О.Є., НОВИК Т.Г., СОЛОБАЙ П.В. Дослідження на території Чернігівського дитинця	238
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ			
ВЕТРОВ В.С., СТЕПАНЧУК В.М., КАРМАЗИ-НЕНКО С.П. Роботи історико-культурного заповідника «Межибіж»	196		
СТЕПАНЧУК В.М., ВЕТРОВ В.С., КАРМАЗИ-НЕНКО С.П., ПОГОРІЛЕЦЬ О.Г. Роботи Нижньопалеолітичної експедиції ІА НАН України	197		
СТРОЦЕНЬ Б.С., НЕЧИТАЙЛО П.О., СТАРЕНЬКИЙ І.О., КУЛШОВА А.А. Охоронні дослідження на території Кам'яця-Подільського	198		

**МЕТОДИ ПРИРОДНИЧИХ НАУК
В АРХЕОЛОГІЇ**

Вступне слово (Ю.В. Болтрик, С.А. Горбаненко, І.Д. Потехіна)	240	ПОТЄХІНА І.Д. Антропологічна експертиза нових матеріалів із поховальних пам'яток епох неоліту, енеоліту та ранньої бронзи	262
КОРІННИЙ В.І., РУДЬ В.С., КОСАКІВСЬКИЙ В.А. Петрографічні визначення знарядь праці з трипільських поселень Буго-Дністровського межиріччя	246	КОЗАК О.Д. Палеопатологічні дослідження антропологічних матеріалів з поховань доби бронзи — середньовіччя у 2014—2015 рр.	264
ГОРБАНЕНКО С.А. Палеоетноботанічні визначення	248	СЛОБОДЯН Т.І. Антропологічний аналіз кремацій (дослідження 2014—2015 рр.)	265
СЕРГЄЄВА М.С. Палеодендрологічні та антракологічні дослідження	253	РУДИЧ Т.О. Антропологічна експертиза	266
ГОРОБЕЦЬ Л.В. Дослідження решток птахів	256	ЛИТВИНОВА Л.В. Антропологічний матеріал із ґрунтового могильника Торговиця	268
ЯНІШ Є.Ю. Археозоологічні дослідження	258	ВІКТОРОВА П.Є. Палеопатологічні дослідження антропологічних матеріалів з поховань доби Київської Русі — середньовіччя у 2014—2015 рр.	269
ПОТЄХІНА І.Д. Дослідження геному, дієти та резервуарного ефекту на матеріалах епох епіпалеоліту — енеоліту Середнього і Нижнього Подніпров'я	261	МІНЕЙКО О.В. Палеопатологічні та антропологічні дослідження матеріалів з поховань княжої — ранньомодерної доби, а також масових поховань ХХ ст. у Західній Україні	270

прикрашені борозенчастим орнаментом, відносяться до культурного кола Бабіне (рис. 1, II: № 1, 2). Один фрагмент вінець, орнаментований по зовнішній поверхні комірця двома рядами похилих вдвлень дрібною тризубою гребінкою, може бути віднесений до ранньої сосницької культури (рис. 1, II: № 5); діаметр вінця біля 190 мм. Інші фрагменти посуду датовані в широких межах епохою пізньої бронзи.

Шевченкове 1. Поселення розташоване за 2 км на південний захід від північної околиці с. Шевченкове у витоках р. Торговиця, на її лівому березі. Займає ділянку першої надзаплавної тераси. Висота над рівнем заплави 0,5–1,5 м. Зафіксована площа не менше 0,5 га. Задерновано.

Виявлені 13 фрагментів стінок ліпних посудин епохи пізньої бронзи.

Шевченкове 2. Поселення розташоване за 1 км на захід від південної околиці с. Шевченкове. Займає великий знижений мисоподібний виступ лівобережної тераси р. Ромен. Висота над рівнем заплави 0,3–5 м. Площа не менше 19 га. Південна знижена частина задернована, північна більш висока, розорюється.

На пам'ятці виявлені 17 фрагментів кераміки епохи бронзи (рис. 2). Два фрагменти стінок, орнаментовані гладкими валиками, і фрагмент денця віднесені до культурного кола Бабіне (рис. 2, № 71, 82, 88). Знайдений фрагмент вінця посудини, прикрашений горизонтальною борозенкою і здвоєним зигзагом по плічку і похилими насічками

по шийці (рис. 2, № 70); діаметр вінця становить 135 мм. Тісто містить домішку дрібного шамоту і дрібного піску. Посудина віднесена до зрубного культурного кола (ЗКК). Ймовірно, до ЗКК можна віднести і решту невиразних фрагментів кераміки епохи бронзи.

Раніше, у 2011 р., на пам'ятці була виявлена кераміка малополовецького типу тшинецького культурного кола (ТКК). Співіснування кераміки ТКК і ЗКК дозволяє співставити поселення Шевченкове 2 з поховальними комплексами горизонту МП–II Малополовецького могильника.

Шевченкове 3. Поселення розташоване за 1,8 км на південний захід від північної околиці с. Шевченкове, за 0,35 км на південний схід від поселення Шевченкове 1, у витоках р. Торговиця, на її лівому березі. Займає мисоподібний виступ першої надзаплавної тераси. Висота над рівнем заплави 0,5–1,5 м. Площа не менше 0,9 га. Розорюється.

На пам'ятці, окрім кераміки нового часу, знайдений один фрагмент посудини епохи середньої бронзи, вкритий розчосами гребінки на внутрішній та зовнішній поверхнях.

У цілому Лівобережною археологічною експедицією у Сумській обл. виявлено: пам'яток з керамікою епохи середньої бронзи – 1, з керамікою бабинського типу – 3, з керамікою малополовецького типу – 1, з керамікою зрубного типу – 1, з керамікою бондарихинського типу – 1, з невиразною керамікою періоду пізньої бронзи – 3.

Р.В. Терпиловський, Г.В. Жаров, Т.М. Жарова, О.С. Шульга

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ КОМПЛЕКСНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ

Лівобережна комплексна експедиція ДП НДЦ «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України та ДП «Старожитності Полісся» продовжувала охоронні дослідження на території Чернігівської, Сумської та Полтавської областей.

Через необхідність відведення земель під об'єкти нафтогазовидобування проведена експертиза низки земельних ділянок у *Полтавській області*. При цьому виявлено нові пам'ятки доби бронзи – раннього залізного віку (II–I тис. до н. е.): чотири поселення у межах Зіньківського та Котелевського р-нів.

Крім того, на території Полтавського р-ну (Куликовська сільська рада) під час нагляду за будівництвом свердловини № 15 Східно-полтавського газоконденсатного родовища між двома групами курганів досліджено частково знищене поховання доби бронзи.

У результаті експертизи земельних ділянок у *Чернігівській області* виявлено кілька нових археологічних пам'яток. Серед них три поселення досліджено на території Городнянського району. На поселенні «Кар'єр» біля с. Івашківка досліджена будівля київської культури (III–V ст. н. е.) та дев'ять господарських ям раннього залізної-

го віку і ранньослов'янського часу. Під час встановлення меж поселення «Варковщина» поблизу с. Лашуки зафіксовано культурний шар потужністю до 0,9 м зі знахідками кераміки доби бронзи та раннього залізного віку, Київської Русі (XII – першої половини XIII т.). У ході досліджень поселення «Дюна» біля с. Конотоп у культурному шарі потужністю до 0,6–0,7 м виявлена кераміка доби бронзи та раннього залізного віку, Київської Русі (X–XI ст.) та XVII ст.

Продовжено також шурфування поселення «Замглай-Кар'єр» (Репкинський р-н) з метою уточнення його меж. Пам'ятка займає площу не менш 5 га, потужність культурного шару, що містить ліпну кераміку сосницької та лебедівської культур доби бронзи, раннього залізного віку (милоградська культура) та ранньослов'янського часу, сягає 0,6 м.

Під час нагляду над будівництвом водопровідної мережі в смт Варва знайдено фрагменти ліпного посуду доби бронзи (малополовецького типу) та гончарної кераміки черняхівської культури (III–V ст. н. е.), давньоруського часу (XII – першої половини XIII ст.) та XVIII – початку XIX ст.

У м. Чернігові продовжені охоронні дослідження в зоні багатошарового поселення «Інститут мікробіології», розташованого у південно-східній частині міста на ділянці правобережної тераси р. Десни. Культурний шар на площі близько 60 м² значно пошкоджений пізніми нашаруваннями та будівлями XIX ст. У ході робіт виявлено десять господарських ям, що містили ліпну кераміку епохи бронзи (II тис. до н. е.) та пізньозарубинецького типу I–II ст. н. е.

Продовжена експертиза земельних ділянок на території Конотопського р-ну (Шевченківська сільська рада) Сумської області. Тут виявлено 15 нових об'єктів археології: сім окремих курганів та шість курганних груп доби бронзи – раннього залізного віку (II–I тис. до н. е.), а також два посе-

лення. Селище «Саранівка 5» належить до черняхівської культури (III–V ст.), багатошарове поселення «Торговиця 3» містить матеріали I тис. до н. е. – середини I тис. н. е. Під час обстеження заплави р. Псел у межах Сумського р-ну уточнено межі багатошарових поселень «Токарі 6» і «Токарі 8», що належать до доби бронзи – раннього залізного віку та ранньослов'янського часу.

Продовжені охоронні розкопки на розташованому неподалік поселенні «Токарі 5» у зоні розробки кар'єру з видобування піску. На площі близько 1000 м² досліджено культурний шар доби бронзи – раннього залізного віку та 20 господарських ям, що містили ліпну кераміку скіфського типу.

Продовжено також охоронні розкопки поселення «Захухра 1» (Охтирський р-н) у зоні спорудження свердловини № 569 Бугруватівського нафтогазоконденсатного родовища. Тут на площі 1300 м² досліджено культурний шар та 11 господарських ям з матеріалами лісостепової культури скіфського періоду (VI–IV ст. до н. е.). Окремі знахідки належать більш ранній добі бронзи (III–II тис. до н. е.) та більш пізній черняхівській культурі III–V ст.

На території Роменського р-ну досліджена периферійна частина поселення «Стайкин Верх 3» у зоні розробки глиняного кар'єру, що належить ЗАТ «Слобожанська Будівельна Кераміка». На площі 1000 м² виявлено будівлю та господарську яму, що, очевидно, належали хутору XVIII ст.

У зоні будівництва нафтогазовидобувальної свердловини № 94 на площі 2000 м² зафіксовано значно пошкоджений культурний шар периферійної частини поселення «Коржі 2». Тут знайдена ліпна кераміка доби бронзи – раннього залізного віку. Проведено також археологічний нагляд за земляними роботами в зоні прокладання трубопроводів на території Біловодської та Бобрицької сільських рад.